

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA "RAG'BAT" LEKSIK-SEMANTIK MAYDONI TIPOLOGIYASI

Sharapova Gulnora Alisher qizi

*O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti, Toshkent. Ingliz tili integrallashgan
kursi No1 kafedrasi katta-o'qituvchisi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tillarida "rag'bat" tushunchasini ifodalovchi leksik birliklarning leksik-semantik maydoni qiyosiy-tipologik yondashuv asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda leksik-semantik maydon nazariyasiga tayangan holda, yadro va periferik birliklar aniqlanib, ularning semantik guruhlarini ochib beriladi. Tahlil natijalari ingliz tilida rag'bat tushunchasi asosan individual va kasbiy motivatsiya bilan, o'zbek tilida esa ma'naviy-axloqiy va ijtimoiy rag'bat bilan bog'liqligini ko'rsatadi. Mazkur tadqiqot natijalari qiyosiy tilshunoslik, leksikologiya va tarjimashunoslik sohalari uchun muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: rag'bat, leksik-semantik maydon, tipologiya, motivatsiya, qiyosiy tilshunoslik.

KIRISH

Zamonaviy tilshunoslikda leksik birliklarni faqat alohida holda emas, balki ularning o'zaro semantik munosabatlari asosida tizimli ravishda o'rganish muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan leksik-semantik maydon nazariyasi til birliklarining ma'no jihatdan birlashuvi va ichki tuzilishini tahlil qilishda samarali metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Ushbu yondashuv muayyan tushuncha atrofida shakllangan so'z va iboralarni yadro va periferik qatlamlar doirasida o'rganishga imkon beradi.

Inson faoliyatini faollashtirish, maqsad sari yo'naltirish va ijobiy natijalarga undash bilan bog'liq bo'lgan "rag'bat" tushunchasi ijtimoiy, psixologik va pedagogik jarayonlarda muhim o'rin egallaydi. Mazkur tushuncha turli tillarda o'ziga xos leksik vositalar orqali ifodalanib, milliy-madaniy qadriyatlar, tafakkur tarzi va kommunikativ ehtiyojlar bilan chambarchas bog'liq holda namoyon bo'ladi. Shu sababli "rag'bat" tushunchasini ifodalovchi leksik birliklarning qiyosiy tahlili tillararo umumiylik va farqlarni aniqlash imkonini beradi.

Ingliz va o'zbek tillari turli til oilalariga mansub bo'lishiga qaramay, ularning leksik tizimida inson motivatsiyasi va rag'batlantirish bilan bog'liq tushunchalar muhim semantik maydonni tashkil etadi. Biroq mazkur tushunchaning ifodalanishida har ikki tilda semantik ustuvorliklar, stilistik xususiyatlar hamda madaniy yondashuvlar jihatidan muayyan farqlar mavjud. Ayniqsa, ingliz tilida rag'bat tushunchasi ko'proq individual va kasbiy motivatsiya bilan bog'liq bo'lsa, o'zbek tilida u ko'pincha ma'naviy, ijtimoiy va jamoaviy qadriyatlar asosida talqin etiladi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi ingliz va o'zbek tillarida "rag'bat" tushunchasini ifodalovchi leksik birliklarning leksik-semantik maydonini qiyosiy-

tipologik jihatdan tahlil qilish, ularning yadro va periferik qatlamlarini aniqlash hamda semantik guruhlarini tavsiflashdan iboratdir. Tadqiqot natijalari qiyosiy tilshunoslik, leksikologiya va tarjimashunoslik sohalarida nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Leksik-semantik maydon nazariyasining ilmiy asoslari

Leksik-semantik maydon nazariyasi XX asr tilshunosligida shakllanib, muayyan tushuncha doirasida birlashgan so'zlar majmuini o'rganadi. Ushbu maydon yadro va periferik birliklardan iborat bo'lib, yadro birliklar asosiy ma'noni, periferik birliklar esa qo'shimcha va kontekstual ma'nolarni ifodalaydi.

O'zbek tilida "rag'bat" leksik-semantik maydoni

O'zbek tilida "rag'bat" tushunchasi ko'proq ma'naviy qo'llab-quvvatlash, e'tirof va jamoaviy baholash bilan bog'liq. "Rag'bat", "turtki", "dalda" kabi birliklar yadro maydonni tashkil etsa, "mukofot", "faxriy yorliq", "maqtov" kabi birliklar periferik qatlamga mansubdir.

Ingliz tilida "rag'bat" leksik-semantik maydoni

Ingliz tilida "rag'bat" tushunchasi asosan "motivation", "incentive", "encouragement" birliklari orqali ifodalanadi. Ushbu birliklar individual muvaffaqiyat, kasbiy rivojlanish va moddiy manfaat bilan chambarchas bog'langan.

Qiyosiy-tipologik tahlil

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, har ikki tilda rag'bat tushunchasi mavjud bo'lsa-da, uning semantik ustuvorliklari farqlanadi. O'zbek tilida ma'naviy va ijtimoiy rag'bat ustun bo'lsa, ingliz tilida individual va kasbiy rag'bat yetakchi o'rin egallaydi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ingliz va o'zbek tillarida "rag'bat" tushunchasini ifodalovchi leksik birliklarning leksik-semantik maydoni qiyosiy-tipologik tahlili ushbu tushunchaning har ikki tilda umumiy semantik asosga ega ekanini, biroq uning ifodalanishida milliy-madaniy va funksional farqlar mavjudligini ko'rsatdi. Leksik-semantik maydon nazariyasiga tayangan holda olib borilgan tahlil "rag'bat" tushunchasining yadro va periferik qatlamlari har ikki tilda turlicha shakllanganini aniqlash imkonini berdi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, o'zbek tilida "rag'bat" tushunchasi asosan ma'naviy-axloqiy, ijtimoiy va jamoaviy qadriyatlar bilan uzviy bog'liq holda namoyon bo'lsa, ingliz tilida ushbu tushuncha ko'proq individual muvaffaqiyat, kasbiy rivojlanish va moddiy manfaat bilan bog'langan holda ifodalanadi. Bu holat tillar orqali aks etayotgan tafakkur tarzi va madaniy ustuvorliklar o'rtasidagi farqlarni yaqqol namoyon etadi.

Shuningdek, qiyosiy tahlil jarayonida ingliz tilida "rag'bat" leksik-semantik maydoniga mansub birliklarning terminologik aniqligi va funksional faol qo'llanilishi kuzatilgan bo'lsa, o'zbek tilida mazkur maydon ko'proq emotsional-ekspressiv va kontekstual xususiyatlarga ega ekanligi aniqlandi. Bu esa tarjima jarayonida to'g'ridan-to'g'ri ekvivalentlarni tanlashda ehtiyotkorlikni talab etadi.

Umuman olganda, mazkur tadqiqot natijalari qiyosiy tilshunoslik, leksikologiya va tarjimashunoslik sohalarida nazariy va amaliy ahamiyatga ega bo'lib, ingliz va o'zbek

tillarida leksik-semantik maydonlarni o'rganishda muhim ilmiy manba bo'lib xizmat qiladi.

Kelgusida ushbu yo'nalishda olib boriladigan tadqiqotlar boshqa abstrakt tushunchalar leksik-semantik maydonlarini qamrab olishi hamda korpus lingvistikasi asosida yanada chuqurlashtirilishi maqsadga muvofiqdir.

REFERENCES:

1. Bloomfield, L. (1933). Language. New York, NY: Holt.
2. Crystal, D. (2003). A Dictionary of Linguistics and Phonetics. Oxford: Blackwell.
3. Lehrer, A. (1974). Semantic Fields and Lexical Structure. Amsterdam: North-Holland.
4. Safarov, Sh. (2008). Til va madaniyat. Toshkent: Fan.
5. Ullmann, S. (1962). Semantics: An Introduction to the Science of Meaning. Oxford: Blackwell.
6. Yusupov, U. (2012). Qiyosiy tilshunoslik asoslari. Toshkent: Akademnashr.